

خزان و کشاورز- تبریز - آبان 1310

>> تا آنجا که بخاطر دارم چکامهٔ < خزان و کشاورز > نخستین منظومه ای است که از من در تهران بسال 1310 شمسی در مجلهٔ ارمغان چاپ شد و پیش از آن در تبریز یک مسمط نروزی از من با مقدمه ای از طرف اداره معارف ایالتی آذربایجان بسال 1303 بطبع رسیده بود و چنانکه در مقدمه آمده است در آن هنگام پانزده سال داشتم. در حال حاضر نسخه ای از آن مسمط چاپی در اختیار من است.<< غ. رعدی.

**

*

تا در رسید خزان شد پیر باغ جوان

وز تند باد وزان بشکست شاخ توان

آشفته دشت و دمن پژمرد گل بچمن

برداشت بانک زغن بر بست سار دهان

لاله بمرد بباغ ، آن تابناک چراغ

وز سایهٔ پر زاغ شد تیره لاله ستان

سوسن چه گفت مگر کش تاخت باد بسر

هم زو ستند همه زر هم زو برید زبان

گل را چه بود گناه کش جامه گشت سیاه

شد دوزخی و تباه رانده ز باغ جنان

وان تلّ لاله که خون بر چهره داشت فزون

چون شد که گشت زبون از یرقان

شد زرد برگ درخت پنداری از تب سخت

خواهد فکندن رخت گویی ز گرمی آن

گر تب نیافته جانش از چه نمانده توانش

لرزنده دست و بنانش از شدت ضربان

شورید حال زمی مرغان شدند غمی

جای خوشی دژمی جای سرود فغان

چو خای برف فکند گردون بدوش سهند 1 *

خیمهٔ بهار بکند از دامن سبلان 2 *

یغماگران به گروه کردند زیور کوه

زان جاه و فر و شکوه بر جا نماند نشان

بر سر نهاد چنار یک تشمت زرّ عیار

غافل نیست بکار در باغ امن و امان...

آبان ز تاب تموز دارد نشانه هنوز

پیدا نه برد عجوز نه قوس سخت کمان

آزر زسد چوز دور با پر لهیبتنور

بندی نهد ز بلور بر پای آب روان

مانا زمین و سپهر سر تافتند ز مهر

کان مهر تافته چهر رخساره کرد نهان

بارید آتش کین از آسمان به زمین

بر شد به چرخ برین از خاک تیره د خان

شد روی دشت ز گرد همرنگ دشت نبرد

وان سبزه گونه زرد بگرفت از غم جان

ابرو درخش در او چون گرد حادثه جو

کز بهر رزم عدو خنجر زند به فسان

بفکند آخته تیغ برق از میانه میغ

تندر چو گفت دریغ بر کشتگان خزان

از مرگبار تگرگ باغ است در دم مرگ

بگسست جوشن برگ خون رفت و رفت روان

چون پیل ژنده مست باد از کرانه بجست

دیو خزان بنشست بر پشت پیل دمان

بسپرد پیل بیای گلزار غالیه سای

وز گل نماند بجای جز کوفته ستخوان.

دهقان ز گندم و جو دیری است کرده درو

وز بهر کشته نو کوشان و تخم فشان

گاوی بسته به خیش 1* سر درفکنده به پیش

گوینده در دل خویش با کارگر حیوان :

>> بشتاب ایکه چو من تن داده ای به محن

پذرفته رنج به تن ناسوده هیچ زمان

شش مه ز خانه برون در دست رنج زبون

شش مه بخانه درون مانده به تیره مکان

من برده محنت و رنج دهدار چار ز پنج

پر زر شده دل گنج بدریده سینۀ کان

زی دهخدای سعید هر ماه چون مه عید

مارا نگشته پدید شوال از رمضان

آهن بگفت بچوب نکته خوب :

گفتا بکوب بکوب خواهی بدید همان :

از خاک بستر خواب از اشک باده ناب

از کوه خواهش آب از سنگ جستن نان!...<<

1 - فسمتی از گواهن.

دهقان که دیده ستم دانی چراست دژم

سوزد چه بیش و چه کم آتش گرفته دکان

اورا که لب نگشود نیروی ناله نبود

خاموش ماند و فزود جانکاهی سرطان

آری ز روی یقین اورا دلی لست غمین

سخت است کار چنین با روزگار چنان

لیکن مراست غمی وزوی بجان ستمی

کان برزگر دمی ندهدش راه به خان 1*

نامش بود غم عشق همراز و همدم عشق

فرمانبر جم عشق پروردگار غمان

گر دل بعشق نهی از محنتش نرهی

زنهار تا ندهی در دست عشق عنان

زو جان مرد نژند زو پست کاخ بلند

اندوه و درد و گزند آسیب و رنج و زیان

برجان هرکه زند از پاش درفکند

خاکستریش کند چونانکه برق یمان

عمر ار کنی همه صرف زو برنبدی طرف

کاری است سخت شگرف باریست سخت گران

آرد ز مرگ نوید سوزد سرای امید

عشق آفتی است پدید عشق آتشی است عیان

نی نی چنین نه سزاست و این نه رواست

کز روی سهو و خطا است این بیهده هذیان

بمعنی خانه * 1

آوخ که خامه چیر شد بر فسانه دلیر

زان ژاژخای حقیر جرمی برفت کلان

ای پاک عشق کهن شرم آدمم ز سخن

از من کناره مکن زین ناستوده بیان

از گفته در عجبم پوزش همی طلبم

خواهی بدوز لبم خواهی بسوز بنان

جز تو همه دژمی است شاد آنکه از تو غمی است

کز تو شکوه ز می است وز تو بپای جهان

مهر از جهان بشود وین مه به سر ندود

گر پای تو نبود ای نیک پی بمیان

بگرفت تابش و فرو آکنده شد بگهر

در تیره شب چو گذر کردی ز کاهکشان

گیتی است زنده تو زنده بخنده تو

چون خاک بنده تو خورشید چرخ کیان

آنکو بسوی تو شد فتنه بروی تو شد
تا خاک کوی تو شد ایمن شد از حدشان
زنده است جان خرد لیکن به نسبت وحد
وز بهر عمر ابد تو جاودانه ضمان
دریای پر درری و آبستن گهری
هم ناپدید سری هم ناپدید کران
مرد آزمای تویی دانش فزای تویی
کیهان خدای تویی برتر ز وهم و گمان
از هر چه زبر سپهر بتوان بریدن مهر
لیک ای همایون چهر صبر از تو می نتوتن
در این سپنج سرای گر مانه ایم بجای
تو شادمانه بیای تو جاودانه بمان.
